

فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال اول، شماره اول، بهار ۹۴، صفحات ۲۶۴-۲۱۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۴/۰۶/۳۱

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۰/۱۱

تبیین وضعیت و عوامل مؤثر بر مصرف کتاب به عنوان مؤلفه سبک زندگی

(مورد مطالعه: شهروندان شهرستان کاشان در سال ۱۳۹۲)

محسن نیازی^۱

الهام شفافی مقدم^۲

چکیده

مصرف کالاهای فرهنگی به عنوان یکی از گویاترین شاخص‌های بررسی سبک زندگی افراد و گروه‌های اجتماعی است. در این ارتباط، کتاب به عنوان کالای فرهنگی و کتاب‌خوانی به عنوان یک فعالیت فرهنگی از شاخص‌های مهم میزان مصرف فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود که به یک نوع سبک مصرف منجر می‌گردد. در این میان، مصرف کتاب بخشی از سبک زندگی و در تعامل با آن قرار دارد. هدف اساسی این مقاله بررسی وضعیت مصرفی کتاب و نیز عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان است. جهت تبیین وضعیت مصرفی کتاب به عنوان یکی از مؤلفه‌های سبک زندگی در بین شهروندان از نظریه بوردیو استفاده شده است. مطالعه از نوع پیمایش است و برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه و تکنیک مصاحبه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق تمام شهروندان ۱۵ سال به بالای شهر کاشان در سال ۱۳۹۲ است که بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۲۹۴ نفر به

۱- niazim@kashanu.ac.ir

۱- استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه کاشان

۲- e.shafaii@grad.kashanu.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران دانشگاه کاشان

عنوان حجم نمونه تعیین و به روش تصادفی انتخاب گردیده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مصرف کتاب بر مبنای انگیزه مصرف کتاب متفاوت بوده و انگیزه لذت بردن از کتاب مهم‌ترین عامل در ایجاد تفاوت مصرف کتاب در جامعه مورد بررسی است. همچنین نتایج مقادیر آماره‌های ضریب تعیین پزودو بیانگر تبیین ۶۹ تا ۸۷ درصد از واریانس میزان مصرف کتاب در سبک‌های مصرفی دانش‌محور و فراغت‌محور توسط عوامل مؤثر مورد بررسی در بین شهروندان است.

کلیدواژه‌ها: مصرف کتاب، کتاب‌خوانی، مطالعه، سبک دانش‌محور، سبک فراغت‌محور.

مقدمه

در ادبیات جامعه‌شناسی، از مفهوم سبک زندگی دو برداشت و دو گونه مفهوم‌سازی متفاوت به عمل آمده است. در فرمول‌بندی نخست که سابقه آن به دهه ۱۹۲۰ برمی‌گردد، سبک زندگی، معرف ثروت و موقعیت اجتماعی افراد و غالباً به عنوان شاخصی برای تعیین طبقه اجتماعی آنها به کار رفته است. در شکل دوم، سبک زندگی، نه راهی برای تعیین طبقه اجتماعی، بلکه شکل نوینی دانسته می‌شود که تنها در متن تغییرات فرهنگی مدرنیته و رشد فرهنگ مصرف‌گرایی معنا می‌یابد. در این معنا، سبک زندگی راهی برای تعریف ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای افراد است که اهمیت آن برای تحلیل‌های اجتماعی روز به روز افزایش می‌یابد (چاوشیان، ۱۳۸۱: ۶).

به اعتقاد بوردیو مصرف فرهنگ «خواه ناآگاهانه و ناخواسته این کارکرد اجتماعی را دارد که تفاوت‌های اجتماعی را مشروعیت می‌بخشد» (فاضلی، ۱۳۸۲: ۲۶۸). به عبارت دیگر، به تعبیر بوردیو، مصرف کالاهای فرهنگی یکی از گویاترین شاخص‌ها برای بررسی موقعیت‌ها و شیوه‌های زندگی در میان گروه‌های اجتماعی است. گروه‌های اجتماعی تلاش می‌کنند که با برگزیدن و بروز رفتارهای خاص که بر سلیقه‌های فرهنگی و هنری خاصی نیز متکی هستند، خود را از دیگران متمایز کرده و بازتولید اجتماعی خویش را ممکن سازند (غیاثوند، ۱۳۹۰: ۱۶).

تحولات اساسی صورت گرفته در عرصه زندگی انسان‌ها بیانگر آن است که سبک زندگی و نحوه گذران اوقات فراغت مردم تغییر یافته و به دنبال آن، مصرف کالاهای فرهنگی رشد و گسترش بسیاری در زندگی روزمره مردم پیدا کرده است.

در این میان، کتاب به عنوان یک کالای فرهنگی و کتاب‌خوانی به عنوان یک فعالیت فرهنگی، از شاخص‌های مهم میزان مصرف فرهنگی هر جامعه به حساب می‌آید؛ چرا که افراد جامعه بخشی از اوقات فراغت خود را به افزایش دانش و بینش خود اختصاص می‌دهند و باعث بالندگی، رشد و تغییرات اساسی در جامعه می‌شوند.

در این بررسی کتاب به عنوان یک کالای فرهنگی مورد نظر است که مانند هر کالای دیگری مورد مصرف قرار می‌گیرد و در پی آن به نوعی سبک مصرف منجر می‌گردد. هرچند وضعیت میزان کتاب‌خوانی در ایران از مباحثی است که با آمار و تحلیل‌های متناقضی روبه‌رو است. ولی این نکته آشکار است که در جامعه ما بسیاری از افراد جامعه، بخشی از زمان فراغت خود را به مطالعه کتاب اختصاص می‌دهند که به نوبه خود مجموعه‌ای از رفتارها و کردارهای فرهنگی به همراه ترجیحات و سلیق گوناگون را شکل می‌دهند که از آن می‌توان به عنوان مصرف کتاب یاد نمود که طبیعتاً بر شکل‌گیری آن منابع و عوامل مختلفی تأثیر گذارند.

اگرچه مصرف کتاب به شکل عام به عنوان بخشی از سبک زندگی است، ولی هر دو در تعامل با هم هستند و حتی مصرف کتاب جزئی از رفتارها و فعالیت‌های روزمره زندگی تلقی می‌شود. بنابراین، مطالعه این امر ما را در شناخت فرهنگ کتاب‌خوانی در بین افراد مورد مطالعه یاری می‌رساند، چراکه از این طریق علاوه بر سنجش میزان کتاب‌خوانی می‌توان به سلائق، انگیزه‌ها و گرایش‌های آنها پی برد.

مطالعه سبک‌های مصرف کتاب در بین افراد از سویی نیازها، مسائل و مشکلات آنها را مشخص نموده و موجب می‌گردد تا برنامه‌ریزان اجتماعی و فرهنگی در بهبود

وضعیت کتاب و گسترش فرهنگ کتاب‌خوانی تلاش نمایند. از سوی دیگر این موضوع در دورانی که درصد بی‌سوادی در کشورهای مختلف بالا بود، پایه‌اساسی ترویج خواندن به شمار می‌رفت. اما پس از مدتی که نسبت بی‌سوادی کاهش یافت، خواندن به عنوان عنصر اصلی و آگاهی‌بخش در فرآیند دموکراسی به شمار آمد. البته امروزه که مردم باسواد هستند، باید بخوانند تا بتوانند آگاهانه در اجتماع زندگی کنند. بنابراین آزادی، شکوفایی و توسعه اجتماع و افراد آن به عنوان ارزش‌های اساسی انسانی به شمار آمد. چنان که در بیانیه ایفلا- یونسکو آمده است «... از این طریق جامعه از شهروندانی با اطلاع برخوردار است که قادرند حقوق دموکراتیک خود را احیا کنند و در جامعه نقشی فعال را ایفا نمایند» (Gill, 2001: 87).

خواندن (مطالعه) در متون فارسی به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه به شمار می‌آید (نادری و همکاران، ۱۳۸۹)؛ اشرفی ریزی (۱۳۸۳)؛ اشرفی ریزی و کاظم‌پور، ۱۳۸۸). این در حالی است که در واقع خواندن در شاخص‌های بین‌المللی خود به تنهایی هیچ‌گاه از شاخص‌های توسعه به شمار نرفته است. به هر روی با توجه به قبول مطالعه به عنوان شاخص توسعه از سوی سیاست‌گذاران فرهنگی کشور، «سرانه مطالعه» به عنوان سنجش این شاخص مطرح شد. با طرح سرانه مطالعه به عنوان یک شاخص فرهنگی و نمود توسعه‌یافتگی، بحث‌های بسیاری پیرامون این قضیه شکل گرفت و آمار مختلفی از سوی سازمان‌های مختلف، نظیر کتابخانه ملی، شورای فرهنگ عمومی، سازمان ملی جوانان و نهاد کتابخانه‌های عمومی ارائه شد. عمده بحث‌های پیرامون سرانه مطالعه، نه در فضای علمی بلکه در فضای ژورنالیستی است. از این روی اختلاف بسیاری در آمار ارائه شده وجود دارد. اختلاف آمار ارائه شده آن قدر زیاد

است که یک نتیجه‌گیری قطعی وجود دارد و آن این است که ابزار معتبر و مناسبی برای سنجش سرانۀ مطالعه در وضعیت فعلی وجود ندارد. خطر جدی برای این نوع آمارها در این است که از این آمارها در برنامه‌ریزی فرهنگی استفاده می‌شود (محبوب، ۱۳۹۱: ۱۱۹-۱۱۸).

در واقع، در دنیای پیشرفته امروز، انسان آگاه آخرین دانش و مهارت روز را می‌پذیرد. انسانی که آزاداندیش، پرتلاش و کوشا در کسب دانش و اطلاعات به هنگام، صحیح و به موقع است. بخش فرهنگی و اجتماعی هر جامعه از بخش‌های بنیادینی به شمار می‌آید که ساختار سایر بخش‌ها مانند اقتصاد و سیاست بر مبنای سازه‌های این بخش، طراحی و تدوین می‌گردد. در این میان، توسعه فرهنگی به مفهوم لغوی، وسعت بخشیدن به فرهنگ و در معنای گسترده و کاربردی، مهیا کردن تمامی شرایط برای همگامی با علوم روز با مشارکت تمام طبقات فرهنگی و اجتماعی است (حاجی میررحیمی، ۱۳۷۸: ۲۴). در زمینه گسترش این نوع توسعه، شاخص‌های متعددی اهمیت دارند که سطح دانش و آگاهی‌های عمومی و تخصصی افراد جامعه بیش از هر عاملی اهمیت دارد. در این بین، سطح آگاهی‌های عمومی افراد جامعه با عنایت به ارزشمندی آن در بهبود و اصلاح امور فردی، اجتماعی و حتی به شکل غیرمستقیم در فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

بر این اساس، مطالعه و کتاب‌خوانی ابزار اصلی افزایش سطح آگاهی و دانش تک‌تک افراد جامعه است. در جامعه آماری مورد بررسی ایجاد موانع دشوار در مسیر رشد و نهادینه شدن فرهنگ عادت به مطالعه، رشد و توسعه سریع را با مشکلاتی مواجه ساخته است. به سبب عدم انجام پژوهش‌های علمی لازم برای شناسایی وضعیت

موجود کتاب‌خوانی و کشف عوامل مؤثر در این ساختار، انجام مطالعه‌ای پیرامون این مسأله، ضروری دانسته شد. بنابراین هدف اساسی مطالعه حاضر پاسخ‌گویی به این مطلب است که اولاً وضعیت مصرف کتاب در بین شهروندان جامعه آماری مورد پژوهش چگونه است و ثانیاً عوامل مؤثر بر مصرف کتاب در بین شهروندان کدام‌ها هستند؟

ادبیات تحقیق (پیشینه نظری و تجربی)

در بخش حاضر، جهت توصیف و تبیین سبک مصرف کتاب در بین شهروندان ابتدا مباحث مربوط به کتاب و شیوه‌های مصرف کتاب مطرح گردیده و پس از آن به مطالبی پیرامون سبک زندگی با تأکید بر نظریه پی‌یر بوردیو^۱ پرداخته شده و در نهایت، با استفاده از آن نظریه برای تبیین موضوع مورد مطالعه استفاده گردیده است.

الف. مصرف کتاب

پی‌یر تردید فرهنگ هر جامعه‌ای بخشی از ارزش‌ها و هنجارهای آن به حساب می‌آید که در شکل عینیت یافته آن به صورت کالاهای فرهنگی درآمده است که بایستی توسط افراد جامعه مورد مصرف قرار گیرد. در این مسیر، «کتاب» به عنوان یک کالای فرهنگی و «کتاب‌خوانی» به عنوان یک رفتار مصرفی توسط شهروندان در قالب مصرف کالاهای فرهنگی مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌گیرد. زیرا که مصرف به معنای عام و مصرف فرهنگی در معنای خاص با سبک زندگی ارتباط دارد (غیاثوند، ۱۳۹۰: ۳۲).

1. Bourdieu, Pierre.

از دیدگاه فیزیکی و قالب آن، کتاب شامل مجموعه‌ای از لوح‌های چوبی یا عاجی یا مجموعه‌ای از ورقه‌های کاغذ، پوست آهو یا ماده‌ای همانند آن اعم از دست‌نویس یا چاپی است که به نخ کشیده شده باشند. به طور معمول، کتاب شامل ورقه‌های تا شده که حاوی مطالب است و تعداد صفحات آن از ۴۸ صفحه کمتر نیست، می‌باشد (سلطانی و راستین، ۱۳۷۹: ۲۶۲). از دیدگاه محتوایی، کتاب رسانه‌ای است که اطلاعات را منتقل می‌کند. بنابراین، به هر رسانه‌ای که حاوی مطالبی باشد و آن را منتقل کند می‌توان کتاب اطلاق کرد. بر این مبنا، کتاب رسانه‌ای گروهی است که در آن مطالبی ضبط شده و قابل استفاده باشد و بازیابی مطالب آن به زمان و مکان محدود نباشد (ابرامی، ۱۳۷۹: ۲۷).

همچنین می‌توان مطالعه را بررسی عمیق و همه جانبه یک مقوله دانست، به طوری که بخشی از حواس آدمی یا تمامی آن در این امر مشارکت داشته باشد. به عبارت دیگر، مطالعه فرایندی است که به منظور دریافت اطلاعات، توجه دقیق و تجربه و تحقیق درباره هر موضوع، رویداد و پدیده با به کارگیری ذهن صورت می‌گیرد و شامل خوب دیدن، خوب شنیدن، لمس کردن، چشیدن، تجربه کردن، پرسش کردن و جست‌وجوی پاسخ‌ها می‌شود (قزل‌ایاغ، ۱۳۸۳: ۲۱). بنابراین، خواندن می‌تواند زیرمجموعه مطالعه باشد. عملی که در آن دیدن، شناسایی علائم نوشتاری، تبدیل علائم نوشتاری به صوتی، درک مجموعه علائم و آواها و در نتیجه درک معنا از آن حاصل می‌شود. اما این درک بی‌هدف صورت نمی‌گیرد و خواننده گاه به قصد آموختن و گاه با هدف آگاه شدن و در جایی نیز به قصد لذت بردن و پر کردن اوقات فراغت به آن روی می‌آورد که هر سه می‌تواند با هم همراه باشد. خواندن به قصد

لذت بردن نیز می‌تواند آموزنده هم باشد. زمانی که فرد به قصد آموختن و آگاه شدن می‌خواند، می‌تواند از فرایند آن لذت ببرد. مهم آن است که در هر لحظه برای خواندن، یک دلیل اصلی وجود دارد و ممکن است دلایل دیگر نیز خود به خود از فرایند آن حاصل شوند.

رابرت اسکارپیت^۱ در رساله معروف خود به نام «عطش خواندن»، خواندن را عبارت از نوسازی یک اثر تازه توسط خواننده، با شروع از همان نمونه اساسی تلقی نموده است. او در این رویداد بین تعقیدات متن و استعداد و آمادگی قبلی خواننده رابطه و مواجهه‌ای معنادار می‌بیند که به زعم او هرچه این تعقیدات قوی‌تر و قاطع‌تر باشد کار خواندن مستلزم تلاش بیشتری است و کمتر به ابتکار خواننده میدان می‌دهد. اسکارپیت این دسته از آثار را در میان آثار آموزشی و علمی و فنی قرار می‌دهد و معتقد است هرچه خواننده آزادی عمل بیشتری در رویارویی با متن احساس کند و بتواند از تخیل، استعداد و آمادگی خود بیشتر بهره گیرد، آن متن به همان نسبت بیشتر ادبی خواهد بود. آنچه را که اسکارپیت درباره آن صحبت می‌کند، می‌توان با توجه به تعریف دیگری خواندن آزاد و خواندن مفید تعریف کرد که در یکی لذت بردن و سرگرم شدن هدف اصلی است و هر آنچه از آن حاصل شود برنامه‌ریزی نشده است و در دیگری خواننده، خود را از ابتدا پایبند اهدافی خاص قرار می‌دهد و در پایان نیز نتیجه کار خود مانند آموختن انجام کاری، یافتن پاسخ‌هایی برای سؤال‌ها یا در معرض ارزشیابی قرار دادن خود را می‌سنجد. واقعیت آن است که انسان در طول حیات خود به هر دو مورد از این انگیزه‌ها و روش‌ها نیاز دارد و تنها در صورت توالی یا توازی این

1. Escarpit, Robert.

دو روش است که عادت به خواندن شکل می‌گیرد (فزلیا، ۱۳۸۳: ۲۲-۲۱).

به طور کلی می‌توان سه برداشت از مصرف را در نظر داشت، در تعبیر نخست مصرف در جهت رفع نیازهای فردی تبیین می‌شود. در تعبیر دوم، مصرف برای رفع خطر و در نهایت برای تمایز قابل تحلیل است. بر این اساس، مصرف کتاب در بین افراد مورد مطالعه را می‌توان با بهره‌گیری از این سه برداشت تحلیل نمود. در ابتدا بایستی ذکر نمود که سبک مصرف کتاب به مطالعه هنجارها، ترجیحات و رفتارهای کتاب‌خوانی افراد توجه دارد که از سویی منجر به کاستن تنوع و گوناگونی رفتارهای مرتبط با کتاب‌خوانی می‌شود و از سوی دیگر بر دسته‌بندی افراد با زمینه‌ها و شیوه‌های مطالعه کردن ارتباط پیدا می‌کند (غیاثوند، ۱۳۹۰: ۳۷).

همچنین، مطالعه جزء نیازهای اجتماعی انسان است. آدمی به وسیله مطالعه می‌تواند با اندیشه‌های دیگران ارتباط برقرار کند و از دستاوردهای علمی و ادبی دیگران بهره‌مند شود. اهداف و انگیزه‌های مطالعه در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است. استیگر^۱ انگیزه‌های مطالعه را شامل مواردی چون «عادت، وظیفه، گذراندن وقت، آگاهی از مسائل جاری، ارضای میل شخصی، نیاز زندگی روزمره، افزایش میزان علائق و سرگرمی‌ها، ارضای علائق ذوقی و حرفه‌ای و وسعت بخشیدن به این نوع علائق، ارضای نیازهای شخصی، ارضای نیازهای اجتماعی - شهری به عنوان یک شهروند، رشد عمومی از جمله ارتقای سطح فرهنگی، ارضای نیازهای مبرم فکری و ارضای نیازهای مبرم روحی و معنوی» می‌داند (استیگر، ۱۳۷۰).

1. Staiger, Ralph C.

در واقع، این برداشت از مصرف کتاب پیرامون سبک انگیزه مطالعه افراد معنا پیدا می‌کند. اگر انگیزه افراد از مطالعه دربردارنده رفع نیاز آنها بوده و در راستای حل مشکل آنها به عنوان یک هدف اساسی باشد، می‌توان به آن سبک مصرف کارکردی کتاب اطلاق نمود. در مقابل، اگر مطالعه به عنوان وسیله‌ای جهت گذران اوقات فراغت در نظر گرفته شود، از آن به عنوان مصرف غیرکاربردی یاد می‌شود. به تعبیر دیگر می‌توان گفت افراد با اهداف کسب آگاهی، پاسخ به سؤالات مختلف زندگی و رشته تحصیلی و شغلی (کاربردی)، لذت بردن و علاقه به مطالعه و گذران اوقات فراغت و سرگرمی (غیرکاربردی) مطالعه می‌کنند.

در این باره اسکارپیت بیان می‌کند که در بحث از انگیزه‌های خواندن کتاب، نکته قابل توجه این است که باید مصرف کارکردی را از مصرف ادبی متمایز ساخت. هر یک از این دو نوع مصرف با انگیزه‌های مختلفی انطباق دارد (Barker and Escarpit, 1973: 114). انگیزه‌هایی که مبنای مصرف کارکردی قرار می‌گیرد، قبل از همه، کسب اطلاع، گردآوری اسناد و مدارک و مطالعه در زمینه‌های حرفه‌ای است. همچنین انگیزه‌های خاص ادبی، انگیزه‌هایی هستند که بی‌غرض بودن اثر را رعایت می‌کنند و مطالعه را نه به عنوان یک وسیله، بلکه هدف قرار می‌دهند. چنین مطالعه‌ای در عین حال مستلزم و نافی تنهایی است. در واقع خواندن کتاب به عنوان آفریده‌ای اصیل و نه به عنوان ابزاری برای ارضای کاربردی یک نیاز، مستلزم آن است که خواننده در خانه دیگری را بکوبد، از دیگری کمک بخواهد و بنابراین از خود بیرون بیاید. به این معنا در برابر کتاب به عنوان ابزاری که تابع صرف نیازهای فرد است، کتاب به منزله مصاحب (هم‌نشین) قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، مطالعه

عملی گوشه‌گیرانه به معنای تام کلمه است. انسانی که به مطالعه روی می‌آورد، حرف نمی‌زند، کاری نمی‌کند، از انسان‌های دیگر فاصله می‌گیرد و از محیط اطراف کناره می‌گیرد.

اگر فرض کنیم که کتاب در دسترس خوانندگان قرار دارد، آن وقت مسائل تازه‌ای مطرح می‌شوند: کجا و کی می‌توان آن را خواند؟ در این جا مفهوم آمادگی اشخاص پیش کشیده می‌شود. حیات جمعی، فرد را به طرق گوناگون مشغول می‌دارد. در این مورد سن می‌تواند عامل مهمی به حساب آید، از یک سو تعلیم و تربیت، آموزش حرفه‌ای، کسب موقعیت شغلی، همه اینها آمادگی نوجوانان را برای مطالعات غیرکاربردی کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، وقت آزاد در این سن با فعالیت‌های مهم سرگرم‌کننده‌ای مانند ورزش پر می‌شود. با وجود این، جوانان به مطالعه رو می‌آورند؛ چون انگیزه‌های نیرومندی برای این کار دارند، آنان شیفته مطالعه هستند، نظرسنجی‌ها نشان می‌دهند که دایره مطالعات غیردرسی آنان نسبتاً محدود است. علاوه بر عامل سن، عوامل دیگری چون نوع فعالیت حرفه‌ای، نوع مسکن، اوضاع اقلیمی، وضعیت خانوادگی و غیره نیز مؤثر است (Barker and Escarpit, 1973: 115-118). در این باره نیز می‌توان لحظاتی را که انسان متمدن قرن بیستم در زندگی خود آمادگی لازم را برای مطالعه دارد، به طور کلی به سه دسته بزرگ تقسیم کرد: لحظات خالی از دست رفتنی (حمل و نقل، تغذیه و ...)، اوقات فراغت منظم (بعد از ساعات کار)، زمان‌های غیرفعال (جمعه‌ها، تعطیلات، بیماری، بازنشستگی). این اطلاعات مختصر نشان می‌دهد که مطالعه تا چه حد به اوضاع و احوال محیط و به طور کلی به حیات روزمره انسان‌ها مربوط می‌شود (همان، ۱۳۹۱).

بر این اساس می‌توان گفت مطالعه تابع عوامل متعددی است. انگیزه یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر مطالعه است. افراد برای مطالعه، انگیزه‌های مختلفی چون احساس رضایت ناشی از مطالعه، علاقه به کسب آگاهی بیشتر نسبت به موضوعی خاص، ارتقاء در مسیر تحصیلات رسمی و پیشرفت علمی و به دست آوردن یک فرصت مجدد برای موفقیت در صورت عدم استفاده مطلوب از تجربه‌های پیشین، در امور گوناگون زندگی از جمله مسائل شغلی دارند (منصوری و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۳).

در بحث از نوع کتب مورد مصرف که عمدتاً کتب غیردرسی را شامل می‌شود نیز می‌توان مصرف علمی و تخصصی را از مصرف غیرعلمی و هنری متمایز نمود. در واقع، در بین کتب غیردرسی علمی و تخصصی می‌توان به کتاب‌های تاریخی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و ... اشاره داشت. در مقابل، کتب غیرعلمی و هنری در نقطه مقابل این دسته‌بندی قرار دارند که عمدتاً شامل کتاب‌های رمان و داستان، آشپزی و ... هستند. طبق بررسی‌های مختلف در ایران، وضعیت نوع کتب مورد مصرف بیشتر سبک غیرعلمی و هنری است. به ویژه خواندن رمان و داستان جایگاه خاصی را پیدا کرده است. در مورد مطالعه کتاب غیردرسی، نتایج رفتارهای فرهنگی ایرانیان (۱۳۸۱) نشان می‌دهد که در ایران، رمان و داستان با ۱۷/۷ درصد بالاترین نسبت خواننده را دارد. در رتبه بعدی، باید از کتب دینی با ۱۴/۴، شعر و ادب با ۱۲/۸ و کمک درسی با ۱۲/۷ درصد یاد نمود.

به طور کلی، وضعیت مطالعه در بین افراد بر حسب مطالعه کتب درسی و کمک درسی، غیردرسی، اینترنتی، روزنامه، مجلات، قرآن و ادعیه در قالب دو سبک دانش‌محور و فراغت‌محور مطالعه می‌شود. در این باره می‌توان گفت برخی از طریق

مطالعه کتب درسی و غیردرسی و ... درصدد افزایش اطلاعات و دانش خود هستند (سبک دانش‌محور) و در مقابل، افراد دیگر با خواندن روزنامه و مجله به جنبه فراغتی و سرگرم‌کننده مطالعه توجه دارند (سبک فراغت‌محور) و مطالعه را بیشتر برای پیگیری سلیق شخصی انجام می‌دهند.

ب. سبک زندگی^۱

سبک زندگی شامل اعمال طبقه‌بندی شده و طبقه‌بندی‌کننده فرد در عرصه‌هایی چون تقسیم ساعات شبانه‌روز، نوع تفریحات و ورزش، شیوه‌های معاشرت، اثاثیه و خانه، آداب سخن گفتن، راه رفتن و ... است. از یک سو سبک‌های زندگی شیوه‌های مصرف عاملان اجتماعی‌ای است که دارای رتبه‌بندی‌های مختلفی از جهت شأن و مشروعیت اجتماعی هستند. این شیوه‌های مصرفی بازتاب نظام اجتماعی سلسله‌مراتبی است؛ اما چنانچه بوردیو در کتاب تمایز بر حسب منطق دیالکتیکی نشان می‌دهد، مصرف صرفاً راهی برای نشان دادن تمایزات نیست، بلکه خود راهی برای ایجاد تمایزات است (باکاک^۲، ۱۳۸۱: ۹۶).

«سبک و شیوه بیشترین توانایی را برای بیان ویژگی‌هایی دارد که همه دنیای فعالیت‌ها را در خود خلاصه کرده است» (Bourdieu, 1984:285). بوردیو سبک زندگی را فعالیت نظام‌مندی می‌داند که از ذوق و سلیقه فرد ناشی می‌شود و بیشتر جنبه عینی و خارجی دارد و در عین حال به صورت نمادین به فرد هویت می‌بخشد و میان اقشار مختلف اجتماعی تمایز ایجاد می‌کند. معنا یا به عبارتی ارزش‌های این

1. Lifestyle.

2. Bocoock, Robert.

فعالیت‌ها از موقعیت‌های آن در نظام تضادها و ارتباط‌ها اخذ می‌شود (Bourdieu, 1984:173-176). علاوه بر آن، بوردیو معتقد است سبک زندگی دارای‌هایی است که به وسیله آن، اشغال‌کنندگان موقعیت‌های مختلف خودشان را با قصد تمایز یا بدون قصد آن از دیگران تمایز می‌بخشند. ذائقه‌ها و ترجیحات زیباشناختی متفاوت سبک‌های زندگی متفاوت را ایجاد می‌کنند. بنابراین «سبک زندگی محصول نظام‌مند منش است که از خلال رابطه دوجانبه خود با رویه‌های منش درک می‌شود و تبدیل به نظام نشانه‌هایی می‌گردد که به گونه‌ای جامعه‌ای مورد ارزیابی قرار گیرد (مثلاً قابل احترام، ننگ‌آور و ...)» (Bourdieu, 1984:172).

به تعبیر بوردیو، منش‌ها یک نقشه شناختی را از دنیای اجتماعی افراد و طبایعی که برای فردی که در یک موقعیت ویژه است، فراهم می‌کنند. از نظر بوردیو، فکر بشر از لحاظ اجتماعی محدود شده و درون محدودیت‌های تجربه، تعلیم و تربیت و آموزش قابل تفسیر و توضیح است. مردم قادر هستند شرایط خودشان را بفهمند، اما ادراکات آنان به طور اجتماعی به وسیله شرایط اجتماعی و اقتصادی شکل گرفته است. از نظر وی، ساختارهایی نظام‌مند در جامعه وجود دارند که پس از ورود به اذهان عمومی به نظامی ساختاردهنده بدل می‌شوند. در واقع ساختارهای نظام‌مند از راه آموزش رسمی و تجربه‌های نخستین فرد، در ذهن او پایه‌ریزی شده و پایه و مبنای تفکر را برای فرد تشکیل می‌دهند، به گونه‌ای که افراد خود متوجه آن نیستند (دوریه، ۱۳۸۱: ۲۳۰).

بنابراین منش‌ها، رفتار را به سوی مسیرهایی که برای افراد معقول به نظر می‌رسند، هدایت می‌کنند. منش‌ها متناسب با موقعیت، می‌توانند متفاوت باشند. در واقع آنها پاسخ مکانیکی به همه موقعیت‌ها نیستند، آنها یک سیستم بازی از طبایع تابع تجربیاتی

هستند که می‌توانند رفتار را تقویت و یا اصلاح کنند. منش‌های مشابه می‌توانند تفاوت‌ها و حتی نتایج متفاوتی را ایجاد کنند، زیرا مردم به شکل مکانیکی به وسیله نیروهای بیرونی تحت فشار نیستند، بلکه آنها قادرند که خودشان را با موقعیت‌های ویژه تطبیق نمایند (Abel, William & Steffen, 2000: 226). در دیدگاه بوردیو، مردم زندگی آگاهانه‌ای دارند و یا طبایع خود را جایگزین می‌کنند، اما رده‌بندی ادراکات افراد به طور گسترده‌ای توسط تعلیم و تربیت و واقعیت وضعیت طبقاتی تعیین می‌شود. در دیدگاه بوردیو، عمل اجتماعی هم بر اساس ساختار عینی که اجبارهای بیرونی تأثیرگذار بر روی کنش را تعریف می‌کند و هم بر اساس تجربه بی‌واسطهٔ عاملان - که رده‌بندی درونی ادراک و فهم را شکل می‌دهد - انجام می‌پذیرد. این دو عنصر با این که ضروری هستند، اما در حالت متوازن به سر نمی‌برند (گنجی و شفائی مقدم، ۱۳۹۱: ۲۵۷).

سبک زندگی بسیار تحت نفوذ ساختار «فرصت زندگی» بر روی منش است که انتخاب‌های سبک زندگی از آن مشتق می‌شود. انتخاب و مشارکت در یک سبک زندگی ویژه، تحت تأثیر فرصت‌های زندگی است. بنابراین بوردیو نشان می‌دهد که انتخاب‌های سبک زندگی نه تنها محدود می‌شوند، بلکه حتی به وسیلهٔ فرصت‌های زندگی شکل می‌گیرند (Williams, 1993: 580-585). سبک زندگی با مفهوم انتخاب تحقق می‌یابد، اما این انتخاب درون یک ساختار اجتماعی رخ می‌دهد و هر ساختار اجتماعی نیز یک سری محدودیت‌هایی را بر آن اعمال می‌کند. به این ترتیب سبک زندگی مجموعه‌ای از انتخاب‌های فرد یا گروه درون یک ساختار اجتماعی است. به طوری که در اندیشهٔ پست مدرنیسم، شرایط و موقعیت‌ها، عدم اطمینان و تنوع

را در انتخاب‌های سبک زندگی ایجاد می‌کنند. از دیدگاه آنان، انتخاب نقش مهم‌تری را نسبت به چگونگی سبک زندگی ایفا می‌کند، چرا که انتخاب‌ها به وسیله فرصت‌های زندگی افراد شکل داده می‌شوند. این فرصت‌ها ریشه در واقعیت‌های ویژه‌ای نظیر سن، جنس، نژاد و پایگاه اقتصادی-اجتماعی دارند. بنابراین فرصت‌های زندگی عنصر بسیار مهمی در به وجود آمدن منش‌ها و انتخاب سبک زندگی می‌شوند (قربان‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۸).

از نظر بوردیو ظرفیت خرید و خواندن کتاب، خرید تابلوهای نقاشی، رفتن به تئاتر و سینما، مسابقات ورزشی و هر نوع کنسرت موسیقی را باید مانند عناصر اصلی خرید دید. لازمه آنها نه تنها صرف پول و وقت (وقت تفریح) است، بلکه چنین فعالیت‌هایی به یک رشته از سلیقه‌های به دست آمده از زیباشناسی و یا حتی چیزی مانند رویدادهای ورزشی بستگی دارد. چنین سلیقه‌هایی، باید در محیط‌های آموزشی که در جوامع مدرن تبدیل به شکل عمده فرهنگ شده‌اند، به وجود آیند و توسعه و پرورش داده شوند (باکاک، ۱۳۸۱: ۹۹). از دیدگاه بوردیو گروه‌های اجتماعی مختلف از چنان منش متفاوتی برخوردارند که تجلی آن در گوناگونی مصرفشان نمود پیدا می‌کند. در واقع، میل به «مصرف کالاها» در بین گروه‌های متفاوت اجتماعی بسیار نیست، بلکه منش (عادت‌واره) آن را کنترل می‌کند تا از یک نظم پنهان تبعیت کند؛ در حقیقت، سلیقه مصرف را جهت می‌دهد و با جهت‌گیری مصرف، سبک‌های زندگی متفاوت شکل می‌گیرند. زیرا سلیقه دائماً ضرورت‌ها را به اولویت‌ها تبدیل می‌کند و فارغ از هر نوع تعیین مکانیکی، مجموعه‌ای از انتخاب‌ها را فراهم می‌آورد که روی هم رفته سبک‌های زندگی را سامان می‌بخشد (جمشیدی‌ها و پرستش، ۱۳۸۶: ۵).

پیشینه تجربی

کار پژوهش در یک جریان پیوسته قرار می‌گیرد؛ یعنی از کارهای تحقیقاتی قبلی اثر پذیرفته و در کارهای بعدی اثر می‌گذارد. در واقع استفاده از تجربیات، ایده‌ها و یافته‌های مختلف درباره وضعیت کتاب‌خوانی و مصرف کتاب موجب پیوند زدن پژوهش با مطالعات قبلی، گسترش حوزه دانش و نیز مقایسه تحولات یافته‌های مرتبط با این حوزه می‌گردد.

پژوهش در زمینه میزان مطالعه عموماً به سه صورت عمده شکل گرفته است که دو نمونه آن پیمایشی و یک نمونه آن بر مبنای اسنادی است: در نمونه اول، مطالعه به عنوان متغیری واحد بررسی شده است. در این نوع پژوهش، پرسش‌نامه‌هایی تدارک دیده شده و میزان مطالعه گروه‌های مختلف استخراج گردیده است. نمونه‌های چنین مطالعاتی عبارت‌اند از: بررسی عادت و علاقه دانشجویان به مطالعه (کاتبی، ۱۳۵۱)، بخشی از یک پایان‌نامه با عنوان «تحقیقی در باب عادات مطالعه جوانان» (مفتخر، ۱۳۵۲)، بررسی وضعیت مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان کشور (زرافشان، ۱۳۷۲)، بخشی از پژوهشی با عنوان عادت‌ها و گرایش‌های مطالعه در عصر دیجیتال (Nor & Hasan, 2007).

در نمونه دوم، مطالعه به عنوان بخشی از فعالیت‌های روزانه در نظر گرفته شده است. در این نوع پیمایش که به پیمایش گذران وقت^۱ یا مصرف فرهنگی مشهور است، پرسش‌نامه به گونه‌ای تنظیم شده است که چندین فعالیت در کنار یکدیگر

1. Time use survey.

سنجیده می‌شود که در این میان یکی از فعالیت‌ها مطالعه است. نمونه این مطالعات عبارت‌اند از: مصرف کالاهای فرهنگی خانوار در شهرهای اراک و همدان و ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (رجب‌زاده، ۱۳۷۵)، بررسی بهره‌مندی جوانان از کتاب (سازمان ملی جوانان، ۱۳۷۵)، فعالیت و مصرف کالاهای فرهنگی در کل کشور (دفتر طرح‌های ملی، ۱۳۸۲)، فعالیت‌های روزانه در ۲۲ کشور (Centere for TXme Use Research, 2010). در نمونه سوم پژوهش‌های انجام شده به صورت اسنادی، تخمینی از میزان مطالعه مردم بر مبنای بازار کتاب، امانت از کتابخانه‌های عمومی و ... به دست آمده است. نمونه چنین طرح‌هایی عبارت‌اند از: بررسی وضعیت کتاب و کتاب‌خوانی در ایران (اصغرنژاد، ۱۳۸۰)، کتاب‌ها، خواندن و استفاده از کتاب در اتحادیه اروپا (Kovac and Kovac, 2007).

با توجه به مباحث فوق، در ادامه پژوهش، به تشریح برخی از تحقیقات مرتبط با این موضوع پرداخته می‌شود. محمود بحرانی (۱۳۷۹) در مطالعه‌ای با هدف گسترش اطلاعات موجود در زمینه عادات کتاب‌خوانی و مطالعه آزاد در بین دانش‌آموزان متوسطه استان فارس به بررسی میزان کتاب‌خوانی و مطالعه آزاد ۳۵۸۵ دانش‌آموز پایه‌های اول تا سوم متوسطه پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در مجموع، بخش زیادی از اوقات فراغت دانش‌آموزان در ایام تحصیل بیهوده تلف می‌شود (۳۶/۲ درصد از کل اوقات فراغت)، ۲۲/۸ درصد از اوقات فراغت روزانه صرف مطالعه درسی، ۱۷/۶ درصد صرف تماشای تلویزیون و تنها ۱/۱ درصد صرف مطالعه غیردرسی می‌شود. به طوری که سرانه مدت مطالعه آزاد دانش‌آموزان متوسطه در روز حدود ۵/۵ دقیقه است. اما دختران هم از لحاظ مطالعه درسی و هم مطالعه

غیردرسی مدت زمان زیادتری را گزارش کرده‌اند. تحلیل رگرسیون به عمل آمده نشان می‌دهد که پس از جنسیت، سرعت مطالعه، عضویت در کتابخانه‌های عمومی، میزان مطالعه اعضای خانواده، میزان برخورداری از کتاب و قصه‌گویی در دوران کودکی، معدل درسی و سطح شغلی پدر از متغیرهای مهم و معنی‌دار در زمینه پیش‌بینی میزان مطالعه آزاد به حساب می‌آیند.

«نظرسنجی از مردم تهران درباره کتاب‌خوانی» توسط مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۶ انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل همه شهروندان تهرانی ۱۵ سال به بالا است که به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد رشد فکری و فرهنگی مهم‌ترین انگیزه پاسخ‌گویان در مطالعه کتاب است (۴۰ درصد) و ۳۱ درصد به منظور کسب اطلاعات تخصصی بیشتر به مطالعه می‌پردازند. همچنین ۲۰ درصد برای پر کردن اوقات فراغت و تفریح و سرگرمی و ۹ درصد برای کنجکاوی و کسب اطلاعات عمومی در پی مطالعه کتاب هستند. کتاب‌های داستانی، تاریخی، علمی، دینی، روان‌شناسی و تربیتی، ادبی، اجتماعی، هنری و سیاسی به ترتیب کتاب‌های مورد علاقه پاسخ‌گویان بر حسب موضوع هستند.

طبق اظهار نظر پاسخ‌گویان، اکثر آنها به ترتیب ترجیح می‌دهند در منزل، محل کار، کتابخانه عمومی، پارک و مدرسه کتاب بخوانند. به رغم آن که کتابخانه‌ها هم مکان مناسبی برای مطالعه کتاب هستند و هم می‌توانند کتاب‌های لازم را به مراجعه‌کنندگان ارائه کنند، تنها ۲۶ درصد پاسخ‌گویان عضو کتابخانه هستند و ۷۴ درصد از امکانات آنها استفاده نمی‌کنند. تقریباً نیمی از پاسخ‌گویانی نیز که عضو

کتابخانه بودند، کتابخانه عمومی را ترجیح می‌دهند و ۱۶ درصد عضو کتابخانه دانشگاه، ۱۴ درصد عضو کتابخانه مدرسه و ۱۲ درصد عضو کتابخانه مسجد هستند. علاوه بر آن، ۴۶ درصد پاسخ‌گویان از طریق دوستان و آشنایان، ۲۱ درصد از طریق کتاب‌فروشی، ۱۵ درصد از طریق مطالعه و پژوهش، ۱۱ درصد از طریق نمایشگاه‌های کتاب و ۴ درصد از طریق رادیو و تلویزیون با کتاب‌های مورد علاقه خود آشنا می‌شوند.

پژوهش ملی رفتارهای فرهنگی ایرانیان (۱۳۸۱) پیرامون فعالیت و مصرف کالاهای فرهنگی در ۲۸ مرکز استان کشور انجام گردیده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد در زمینه نوع کتاب غیردرسی رمان و داستان ۱۷/۷ درصد در ۲۸ مرکز استان و در شهر تهران ۱۷/۲ درصد بالاترین نسبت خواننده را به خود اختصاص داده است. بر اساس این پژوهش کتابخانه محل تحصیل و دوستان و آشنایان عمده‌ترین تأمین‌کنندگان کتب مورد نیاز پاسخ‌گویان بوده است.

نتایج پژوهش بررسی وضعیت فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی جوانان که توسط سازمان ملی جوانان در بیستمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب (۱۳۸۶) انجام شده است، بیانگر این امر است که موضوع مورد علاقه ۳۶۰ نفر مذهبی، ۳۵۹ نفر تاریخی و ۳۵۳ نفر ادبی است. از سویی، مکان مورد مطالعه جوانان به ترتیب اولویت اتاق شخصی، حیاط منزل و کتابخانه است.

نتایج پژوهش «بررسی بهره‌مندی جوانان از کتاب» که در سال ۱۳۸۴ توسط مؤسسه فرهنگی - هنری جهان کتاب انجام شده است، نشان می‌دهد در میان کسانی

که مطالعه غیردرسی داشته‌اند، ۵۰/۵ درصد در طول هفته کمتر از ۳ ساعت، ۲۰/۶ درصد ۴ تا ۶ ساعت، ۱۱/۸ درصد ۶ تا ۸ ساعت و ۱۴/۴ درصد بیشتر از ۹ ساعت مطالعه می‌کنند. در زمینه اولویت محل مطالعه از بین پاسخ‌گویان، ۶۲ درصد کتابخانه و سالن مطالعه، ۸۷ درصد منزل، ۰/۶ درصد پارک و فضای باز و ۱/۶ درصد به دانشگاه و مدرسه اشاره کرده‌اند. همچنین درباره چگونگی تهیه کتاب، ۲۳/۵ درصد از کتب امانتی استفاده می‌کنند، ۳۱ درصد از کتابخانه عمومی، ۱۸/۸ درصد از کتابخانه محل تحصیل، ۲/۶ درصد از کتابخانه محل کار، ۱/۷ درصد از کتابخانه مسجد و حسینه، ۳۹/۳ درصد از دوستان و ۳/۴ درصد از طریق کتابفروشی کتب خود را تهیه می‌کنند.

پژوهش «ارزیابی علل و عوامل مؤثر در گسترش کتاب‌خوانی» در ایران که توسط عبداللهیان و مرتضوی در تیرماه ۱۳۷۶ انجام شده است، بیانگر این امر است که در زمینه علل گرایش به کتاب‌خوانی در گروه کتاب‌خوان‌ها، ۳۴ درصد به ضرورت‌های شغلی و تحصیلی اشاره کرده‌اند، ۲۶/۱ درصد صرفاً ضرورت تحصیلی را بیان نموده‌اند و ۱۷/۵ درصد برای کسب اطلاعات و بالا بردن آگاهی خویش، ۱۰/۵ درصد به دلیل علاقه به یادگیری و دانستن و ۴ درصد نیز برای سرگرمی و علاقه شخصی مطالعه می‌کنند. عمده مطالعات پاسخ‌گویان نیز در زمینه علمی - تخصصی، رمان و شعر، تاریخ و ادیان و نهایتاً روان‌شناسی و تعلیم و تربیت است.

بررسی مطالعات انجام شده در ارتباط با موضوع پژوهش نشان می‌دهد که در اکثر تحقیقات صورت گرفته تکیه اصلی بحث بر روی مطالعه کردن و نیز مطالعه نکردن و از سویی ساعات مطالعه در بین افراد بوده است که در نهایت با آمار متناقض نیز

رو به رو شده‌ایم. از سوی دیگر، بیشتر آنها در سطح توصیف قرار دارند و کمتر در صدد تبیین موضوع مورد مطالعه بوده‌اند؛ علاوه بر این، کمیت، کیفیت اطلاعات را تحت شعاع خود قرار داده است. همچنین نظریه‌پردازی و استفاده از نظریه در تحقیقات تا حدودی کم‌رنگ است. با توجه به مباحث فوق، هدف اساسی این مطالعه بررسی وضعیت کتاب‌خوانی به عنوان مصرف کالای فرهنگی و نیز شناسایی برخی عوامل مؤثر بر آن در جامعه آماری مورد مطالعه است.

جمع‌بندی

با توجه به اهداف و سؤالات اساسی پژوهش، در مطالعه حاضر جهت تبیین سبک مصرفی کتاب در بین شهروندان در قالب سبک زندگی، از نظریه پی‌یر بوردیو استفاده شده است. در این پژوهش بحث سبک مصرفی کتاب در بین شهروندان به عنوان متغیر وابسته است. با توجه به این که امروزه تحلیل پدیده‌های اجتماعی از فعالیت‌های تولید به فعالیت‌های مصرفی انتقال یافته است، همچنین هویت اجتماعی افراد بیشتر متأثر از میزان مصرف آنها است، سبک مصرفی کتاب به عنوان یکی از مؤلفه‌های سبک زندگی قابل مطالعه و تحلیل است.

کتاب به عنوان یک کالای فرهنگی و کتاب‌خوانی در قالب مصرف کالای فرهنگی قابل بررسی است که منجر به شکل‌گیری سبک مصرفی کتاب می‌گردد. به تعبیر بوردیو، مصرف کالاهای فرهنگی یکی از گویاترین شاخص‌ها برای بررسی موقعیت‌ها و شیوه‌های زندگی در میان گروه‌های اجتماعی است. گروه‌های اجتماعی تلاش می‌کنند با برگزیدن و به روز کردن رفتارهای خاص که بر سلیقه‌های فرهنگی

و هنری خاصی نیز متکی هستند، خود را از دیگران متمایز کرده و بازتولید اجتماعی خویش را ممکن سازند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۷۹).

در مجموع بر اساس مدل بنیادین بوردیو، به لحاظ طرح و شاکله، شرایط وجودی عینی با موقعیت در ساختار اجتماعی ترکیب می‌شود و بستری را به وجود می‌آورد که ساختاری نظام‌مند است و مرکب از شاکله‌هایی است که کردارهای قابل طبقه‌بندی تولید می‌کنند و نیز شامل نظام شاکله‌های احساس و ادراک یا ذوق و سلیقه می‌شود که سبب اقدامات قابل طبقه‌بندی می‌گردند و در نتیجه آن نیز منتهی به سبک زندگی می‌شود (جنکینز، ۱۳۸۵: ۲۱۵). بوردیو نشان داد که علاوه بر محدودیت‌های مالی و منابع اقتصادی، ساختار دیگری وجود دارد که مصرف (به ویژه مصرف فرهنگی) را محدود می‌کند. بر این اساس، نظام قریحه‌های برآمده از منش‌ها نیز بر تعیین نوع و میزان مصرف مؤثر هستند (غیاثوند، ۱۳۹۰: ۶۰).

با الهام از نظریه بوردیو، می‌توان به تبیین سبک مصرف کتاب پرداخت. چرا که منش‌های افراد هستند که سبک‌های مختلف زندگی را می‌سازند و این منش‌ها در میدان‌های مختلف پدیدار می‌شوند. با توجه به تعبیر بوردیو، می‌توان اعتقاد داشت که منش افراد به هر شکلی که پایه‌ریزی شود، در آینده نیز به همان شیوه در میدان‌های مختلف خودش را نشان می‌دهد.

در مطالعه سبک مصرف کتاب، بر اساس بیان بوردیو انتخاب نوع کالا و خدمات مورد استفاده، ناشی از آن چیزی خواهد بود که تمایلات افراد را شکل می‌دهد. برای نمونه، افراد آگاهانه نوع کالا و خدماتی را که می‌خواهند مصرف کنند، انتخاب

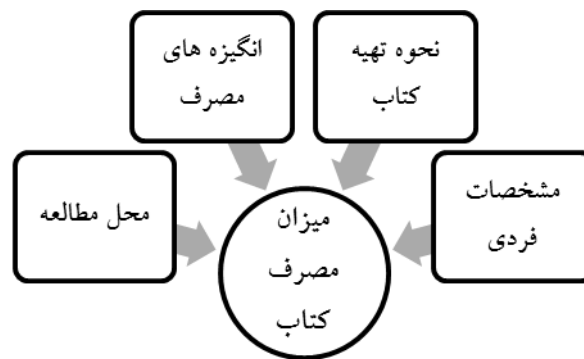
می‌کنند، اما این انتخاب ناشی از اولویت‌های آنها و ناشی از عواملی نظیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی، محل سکونت، قومیت، سن، جنس و ... است که بورديو آنها را با نام منش معرفی می‌کند. به این ترتیب، افراد با توجه به این که از چه جنسیت، قومیت و از چه پایگاه اقتصادی - اجتماعی باشند و در چه منطقه‌ای زندگی کنند، مصرف متفاوتی خواهند داشت که از منش آنها نشأت گرفته است. چراکه افراد نوع کالا و خدمات مصرفی را آگاهانه انتخاب می‌کنند، ولی در اولویت این انتخاب‌ها منش‌ها و فرصت‌های زندگی مؤثر است. بنابراین سبک مصرف کتاب از حیث بستر گزینش و بررسی رفتارهای مربوط به سبک زندگی و مصرف کتاب قابل توجه است.

بر این اساس، مفهوم سبک مصرف کتاب بر مطالعهٔ هنجارها، ترجیحات و رفتارهای کتاب‌خوانی افراد توجه دارد که منجر به کاستن تنوع و گوناگونی رفتارهای مرتبط با کتاب‌خوانی می‌شود و از سویی بر دسته‌بندی افراد با زمینه‌ها و شیوه‌های مطالعه کردن ارتباط پیدا می‌کند تا در نهایت به شکل انواع سبک‌های مصرفی متمایز گردد. از این رو، سبک مصرف و به ویژه سبک مصرف کتاب هم می‌تواند به عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی سبک زندگی لحاظ گردد و هم همان طور که مورد توجه مطالعه حاضر است، می‌تواند تحت تأثیر منش‌های افراد باشد. در واقع، با توجه به نظریهٔ بورديو می‌توان فهم سبک مصرف کتاب را در چارچوب نظریهٔ سبک زندگی بررسی نمود.

فرضیه‌های پژوهش

۱. سبک مصرف کتاب بر مبنای انگیزه‌های مصرف پاسخ‌گویان متفاوت است.

۲. محل مطالعه، عضویت در کتابخانه و نحوه تهیه کتاب بر میزان مصرف کتاب- بر مبنای سبک مصرف دانش‌محور و فراغت‌محور- تأثیرگذار است. بر اساس مباحث فوق، مدل تحلیل مطالعه به شرح ذیل است.

نمودار شماره ۱: مدل تحلیل پژوهش

روش تحقیق

مسئله اصلی در سنجش سبک مصرف کتاب و میزان مطالعه مردم در مفهوم مطالعه به عنوان یک پدیده قابل سنجش نهفته است. با توجه به نبود یک ابزار سنجش معتبر برای مطالعه، این امر در هاله‌ای از ابهام قرار دارد. مطالعه حاضر از نوع مطالعه پیمایشی بوده و برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق از تکنیک پرسش‌نامه استفاده شده است. در این تحقیق، جامعه آماری تحقیق را تمام شهروندان واقع در سنین فعالیت «بالا تر از ۱۵ سال و کمتر از ۶۰ سال» شهرستان کاشان در سال ۱۳۹۲ تشکیل می‌دهند. میزان حجم نمونه پژوهش حاضر نیز بر اساس فرمول کوکران محاسبه شده است. حجم نمونه پس

از توزیع پرسش نامه مقدماتی و برآورد واریانس دقیق متغیرها در بین شهروندان ۲۹۴ نفر تعیین شده است. در تحقیق حاضر، دو منطقه اصلی کاشان تحت عناوین منطقه ۱ و ۲ و نواحی مربوط به هر یک مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس، بر مبنای نمونه گیری خوشه ای مناطق مورد نظر به نواحی و محلات شهری تقسیم بندی گردیده و در نهایت با روش نمونه گیری تصادفی در محله های انتخابی، سراغ خانوارهای مورد نظر رفته و از یکی از افراد ۱۵ سال به بالای خانواده، سؤالات مربوط به پرسش نامه مطرح شده است.

یافته های تحقیق

در ادامه، یافته های تحقیق در دو بخش توصیف یافته ها و تحلیل داده ها ارائه می شود.

الف. توصیف یافته ها

در این بخش، ابتدا مشخصات فردی پاسخ گویان و پس از آن میزان مطالعه آنان در هر هفته به طور متوسط، منابع مطالعاتی، دلایل مطالعه، محیط مطالعه و نحوه تهیه کتب مورد نیاز توسط آنان ارائه گردیده است.

۱. مشخصات فردی

بر اساس یافته های پژوهش ۵۴/۴ درصد از پاسخ گویان مرد و ۴۳/۶ درصد زن بوده اند. میانگین سنی آنها ۲۸/۹۸ با انحراف معیار ۹/۱۳ بوده است. ۳۲ درصد از پاسخ گویان مجرد و ۶۸ درصد متأهل هستند. بیشترین سطح تحصیلات آنها دیپلم است (۴۱/۸ درصد)، بعد از آن سطح تحصیلی فوق دیپلم و لیسانس قرار دارد (۳۹/۸)

درصد). همچنین ۵۵/۳ درصد از پاسخ‌گویان شاغل و ۴۴/۷ درصد غیر شاغل هستند.

۲. سبک مصرف کتاب

سبک مصرف کتاب به مطالعه هنجارها، ترجیحات و رفتارهای کتاب‌خوانی افراد توجه دارد که منجر به کاستن تنوع و گوناگونی رفتارهای مرتبط با کتاب‌خوانی می‌شود و با دسته‌بندی افراد با زمینه‌ها و شیوه‌های مطالعه کردن ارتباط پیدا می‌کند. در این پژوهش، سبک مصرف کتاب بر حسب میزان مطالعه کتب درسی و کمک‌درسی، غیردرسی، اینترنتی، روزنامه، مجلات، قرآن و ادعیه و در قالب دو سبک مطالعه دانش‌محور و فراغت‌محور مورد بررسی و سنجش قرار گرفته است. در جدول (۱) میانگین میزان مطالعه پاسخ‌گویان در هر هفته ارائه شده است.

جدول ۱: توزیع فراوانی میزان مطالعه پاسخ‌گویان در هر هفته

سبک مصرفی	موارد	عدم مطالعه کمتر از یک ساعت	۱ تا ۲ ساعت	بیشتر از ۲ ساعت
کتاب‌های قرآن و دعا	۱۵/۳	۳۹/۸	۲۷/۶	۱۷/۳
مطالعه اینترنتی از طریق کامپیوتر	۴۳/۳	۱۷/۵	۲۰/۶	۱۸/۶
مطالعه اینترنتی از طریق موبایل	۵۸/۲	۲۱/۴	۹/۲	۱۱/۲
گوش دادن به کتاب‌های صوتی	۹۰/۸	۵/۱	۲/۰	۲/۰
مطالعه کتاب‌های دائلودی در موبایل	۷۳/۵	۲۰/۴	۳/۱	۳/۱

۴/۱	۱۳/۴	۴۰/۲	۴۲/۳	مجلات و نشریات مختلف
۳/۱	۱۷/۳	۴۳/۹	۳۵/۷	روزنامه
۱۷/۵	۹/۳	۳۲/۰	۴۱/۲	مطالعه کتب درسی و کمک درسی
۱۲/۲	۱۸/۴	۴۶/۹	۲۲/۴	مطالعه کتب غیر درسی

ردیف

با توجه به مجموع گویه‌های فوق جدول توزیع پراکندگی میزان مطالعه پاسخ‌گویان به شرح زیر است.

جدول ۲: توزیع پراکندگی میزان مطالعه پاسخگویان در هر هفته بر اساس سبک‌های مصرفی کتاب

شاخص	تعداد	حداقل	حداکثر	دامنه تغییر	میانگین	انحراف معیار
مفهوم	گویه					
میزان مطالعه در هر هفته	۹	۹	۳۰	۲۱	۱۶/۷۰	۴/۴۶

با تقسیم دامنه تغییر نمرات در جامعه آماری به عدد سه با فواصل برابر، توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر اساس میزان مطالعه به دست آمده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصدی میزان مطالعه در سبک‌های مصرفی فراغت‌محور و دانش‌محور مصرف کتاب

میزان مطالعه	فراوانی	درصد
عدم مطالعه یا مطالعه در حد کم	۱۲۶	۴۲/۹
مطالعه در حد متوسط	۱۱۷	۳۹/۸
مطالعه در حد زیاد	۵۱	۱۷/۳
جمع	۲۹۴	۱۰۰/۰

بر اساس یافته‌های جدول فوق، میزان مطالعه ۴۲/۹ درصد از پاسخ‌گویان در حد کم، ۳۹/۸ درصد در حد متوسط و ۱۷/۳ درصد در حد زیاد است.

۲-۱. متغیرهای مرتبط با سبک مصرف کتاب

در ادامه، منابع مطالعاتی، دلایل مطالعه، محیط مطالعه و نحوه تهیه کتب مورد نیاز توسط پاسخ‌گویان ارائه شده است.

اولویت	اولویت اول	اولویت دوم	اولویت سوم	عدم اولویت	نوع مصرف	اولویت	اولویت دوم	اولویت سوم	عدم اولویت	نوع مصرف
تاریخی	۱۱/۲	۷/۱	۴/۱	۷۷/۶	ورزشی	۱۱/۲	۶/۱	۱۰/۲	۷۲/۴	مطالعه
خانوادگی	۳/۱	۶/۱	۳/۱	۸۷/۸	رمان و داستان	۵/۱	۳/۱	۳/۱	۸۸/۸	مطالعه
علمی و تخصصی	۱۰/۲	۵/۱	۳/۱	۸۱/۶	بهداشتی	۱/۰	۳/۱	۱/۰	۹۴/۹	مطالعه
اجتماعی	۶/۱	۹/۲	۸/۲	۷۶/۵	آشپزی	۲/۰	۲/۰	۳/۱	۹۲/۹	مطالعه
روان‌شناسی	۴/۱	۲/۰	۵/۱	۸۸/۸	سیاسی	۶/۱	۵/۱	۵/۱	۸۳/۷	مطالعه
شعر و ادبیات	۳/۱	۶/۱	۴/۱	۸۶/۷	هنری	۱/۰	۷/۱	۳/۱	۸۸/۸	مطالعه
فلسفی	۰	۰	۱/۰	۹۹/۰	دینی	۱۱/۲	۶/۱	۷/۱	۷۵/۵	مطالعه
اقتصادی	۲/۰	۱/۰	۳/۱	۹۳/۹	سایر موارد	۲/۰	۰	۱/۰	۹۶/۹	مطالعه

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۴ مطالعه کتب تاریخی در بین ۱۱/۲ درصد از پاسخ‌گویان در اولویت اول، ۷/۱ درصد در اولویت دوم و ۴/۱ درصد در اولویت سوم مطالعاتی آنان است. در این بین ۷۷/۶ درصد از پاسخ‌گویان بیان نموده‌اند که کتب تاریخی در اولویت مطالعاتی آنها قرار ندارد. مطالعه کتب سیاسی در بین ۶/۱ درصد از پاسخ‌گویان دارای اولویت اول، ۵/۱ درصد دارای اولویت دوم و ۵/۱ درصد نیز دارای اولویت سوم مطالعاتی است. در این بین ۸۳/۷ درصد از پاسخ‌گویان اظهار کرده‌اند که کتب سیاسی در اولویت مطالعاتی آنها قرار ندارد. همچنین، اولویت اول ۴۵/۵ درصد از پاسخ‌گویان مطالعه کتاب‌های رمان و داستان، ۱۱/۲ درصد کتاب‌های دینی و ورزشی و ۱۰/۲ درصد کتاب‌های علمی و تخصصی بوده است. در این میان کتب فلسفی، بهداشتی و اقتصادی جزء منابع مطالعاتی اکثر پاسخ‌گویان قرار ندارد.

جدول ۵: توزیع درصدی متغیرهای مرتبط با مصرف کتاب

مهم‌ترین دلایل مطالعه پاسخ‌گویان (درصد خالص)

انگیزه‌های کاربردی			انگیزه‌های غیر کاربردی		
افزایش آگاهی	رشته تحصیلی و شغلی	پاسخ به سؤالات	سرگرمی	لذت و علاقه به مطالعه	مجموعه‌ای از دلایل
۵۴/۶	۶/۲	۴/۱	۱۲/۴	۳/۱	۱۹/۵

مکان مطالعه (درصد خالص)

محل کار	وسایل نقلیه	پارک	کتابخانه	هر کجا که فرصت شود	محل کار
۱۳/۳	۱/۰	۲/۰	۱۵/۳	۸/۰	۵۸/۲

عضویت در کتابخانه (درصد خالص)

کتابخانه عمومی	محل تحصیل	محل کار	مساجد و پایگاه‌های بسیج	فرهنگ‌سراها و مراکز تحقیقاتی	چند کتابخانه	علم عضویت
۱۳/۳	۱۳/۳	۶/۱	۱۳/۳	۲/۰	۶/۱	۴۵/۹

نحوه تهیه کتاب (درصد خالص)

امانت از کتابخانه عمومی	محل تحصیل	محل کار	امانت از کتابخانه مسجد	امانت از دوستان و آشنایان	خرید شخصی	سایر موارد
۷/۸	۱۱/۱	۲/۲	۵/۶	۲۴/۴	۲۱/۱	۲۷/۷

یافته‌های جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که ۵۴/۶ درصد از پاسخ‌گویان دلیل مطالعه خود را افزایش آگاهی، ۱۲/۴ درصد گذران اوقات فراغت و سرگرمی، ۱/۴ درصد پاسخ به سؤالات مختلف، ۶/۲ درصد رشته تحصیلی و شغلی و ۳/۱ درصد لذت بردن و علاقه به مطالعه بیان نموده‌اند. علاوه بر این، ۱۹/۳ درصد از آنها مجموعه‌ای از دلایل فوق را به عنوان علت مطالعه و کتاب‌خوانی خود دانسته‌اند.

یافته‌های تحقیق در ارتباط با محل مطالعه پاسخ‌گویان نشان می‌دهد محل مطالعه اکثر آنها (۵۸/۲ درصد) منزل است. ۱۳/۳ درصد محل کار، ۱ درصد وسایل نقلیه از جمله اتوبوس و مترو و ۲ درصد پارک را به عنوان محل مطالعه اعلام کرده‌اند. در این میان ۱۵/۳ درصد از پاسخ‌گویان در کتابخانه‌های عمومی به مطالعه می‌پردازند و ۸ درصد از آنان نیز محل خاصی برای مطالعه نداشته و در هر جایی که فرصت مطالعه داشته باشند به این کار می‌پردازند.

۱۳/۳ درصد از پاسخ‌گویان در هر یک از کتابخانه‌های عمومی، محل تحصیل و مساجد و پایگاه‌های بسیج عضویت دارند. ۶/۱ درصد از آنها عضو کتابخانه محل کار بوده و ۲ درصد نیز در عضویت کتابخانه فرهنگ‌سراها و مراکز تحقیقاتی هستند. همچنین، ۴۵/۹ درصد از پاسخ‌گویان عضو هیچ کتابخانه‌ای نیستند. علاوه بر این، ۷/۸ درصد از پاسخ‌گویان کتاب‌های مورد استفاده خود را از طریق امانت از کتابخانه عمومی، ۱۱/۱ درصد امانت از کتابخانه محل تحصیل، ۲/۲ درصد امانت از کتابخانه محل کار، ۵/۶ درصد امانت از کتابخانه مسجد، ۲۴/۴ درصد امانت از دوستان و آشنایان و ۲۱/۱ درصد نیز از طریق خرید شخصی تهیه می‌کنند.

ب. تحلیل یافته‌ها

در بخش حاضر، به آزمون فرضیه‌های تحقیق پرداخته شده است.

۱. بررسی سبک مصرف کتاب بر مبنای انگیزه‌های مصرف

بر اساس جدول زیر و با توجه به مقدار معناداری آزمون همگنی واریانس می‌توان نتیجه گرفت که در سطح معناداری ۰/۰۵ همگنی یا برابری واریانس طبقات پذیرفته

نمی‌شود ($0/05 \leq \text{sig} = 0/001$). با توجه به آزمون لون که نشانگر نابرابری واریانس گروه‌ها است، نمی‌توان از آزمون F استفاده نمود. در این گونه مواقع از آزمون برن - فورسیس یا آزمون ولچ^۱ برای بررسی آزمون میانگین‌ها استفاده می‌شود.

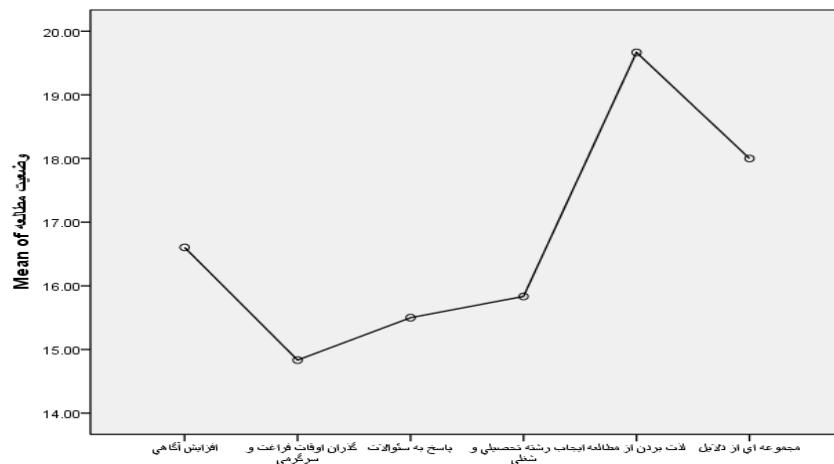
جدول ۶: آزمون همگنی واریانس و آزمون بران - فورسیس و ولچ

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	آماره لون
۰/۰۰۱	۲۸۵	۵	۴/۳۵۲

سطح معناداری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	آماره	نوع آزمون
۰/۰۰۰	۴۸/۱۸۱	۵	۱۰/۲۵۲	ولج
۰/۰۰۱	۱۰۳/۱۵۰	۵	۴/۵۴۵	بران- فورسیس

با توجه به مقدار معناداری دو آزمون بران - فورسیس و ولچ ($0/001$ و $0/000 = \text{sig}$) می‌توان نتیجه گرفت که مصرف کتاب بر مبنای انگیزه‌های مصرف کتاب متفاوت است. همچنین بر اساس نمودار زیر انگیزه لذت بردن از مطالعه مهم‌ترین عامل در ایجاد تفاوت سبک مصرف کتاب در بین پاسخ‌گویان بوده است.

1. Brown-Forsythe or Welch.

نمودار ۱: نمودار میانگین‌های انگیزه‌های مصرف کتاب

۲. تبیین میزان مصرف کتاب بر مبنای سبک مصرفی دانش‌محور و فراغت‌محور

زمانی که متغیر وابسته از جنس ترتیبی باشد کاربرد رگرسیون ترتیبی مفهوم پیدا می‌کند این رگرسیون که از خانواده رگرسیون‌های لجستیک است. این روش به نرمال بودن توزیع و همسانی واریانس‌ها در هر گروه حساسیت ندارد، لذا کاربرد آنها در برآورد تغییرات متغیر وابسته قدرتمندتر از روش‌هایی چون تابع ممیزی است. علاوه بر این، توزیع خطاها الزاماً نباید از توزیع نرمال پیروی کند و متغیر وابسته نیز با توجه به ماهیت گسسته بودنش نیازمند توزیع نرمال نیست.

بر این اساس، در پژوهش حاضر با توجه به این که میزان مصرف کتاب به صورت طیف لیکرت (که با تجمیع آن به صورت متغیر فاصله‌ای تصنعی درآمده است) مورد

سنجش قرار گرفته است، با استفاده از فرمول ری کد در نرم افزار SPSS به سطح ترتیبی تبدیل گردیده و برای تبیین میزان مصرف کتاب از رگرسیون ترتیبی استفاده شده است.

جدول زیر بیانگر نتایج آزمون نسبت احتمال مدل در رگرسیون ترتیبی است. با توجه به معناداری مقدار کای اسکوتر (۳۵۸/۰۱۳) در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۰۱ درصد می توان چنین نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی مدلی مناسب است و متغیرهای مستقل به خوبی قادرند تغییرات متغیر وابسته (میزان مصرف کتاب در سبک های مصرفی دانش محور و فراغت محور) را تبیین نمایند.

جدول ۷: آزمون نسبت بخت ها (Model Fitting Information)

Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	۵۰۶/۰۵۰			
Final	۱۴۸/۰۳۷	۳۵۸/۰۱۳	۲۰	۰/۰۰۰

Link function: Complementary Log-log.

یافته های جدول زیر بیانگر مقادیر آماره های ضریب تعیین پزودو^۱ (شامل سه ضریب تعیین کاکس و نل^۲، نیجل کرک^۳ و مک نادن^۴) است که در رگرسیون ترتیبی جهت نشان دادن تقریب های ضریب تعیین از آنها استفاده می شود. مقادیر آماره های

1. Pseudo R-Square.
2. Cox and Snell.
3. Nagelkerke.
4. McFadden.

ضریب تعیین پزودو بین (۰) تا (۱) نوسان دارد و هر چه مقدار این آماره به (۱) نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که نقش متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته زیاد است و برعکس، مقادیر پایین این آزمون دلالت بر نقش ضعیف و کم متغیرها در این امر دارد.

همان‌گونه که در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌شود، مقادیر هر سه آماره مربوط به ضریب تعیین پزودو فاصله زیادی با عدد (۱) ندارند و توانسته‌اند بین ۶۹ تا ۸۷ درصد از واریانس میزان مصرف کتاب در سبک‌های مصرفی دانش‌محور و فراغت‌محور در بین شهروندان را تبیین کنند.

جدول ۸: نتایج مقادیر آماره‌های ضریب تعیین پزودو (Pseudo R-Square)

ضریب تعیین کاکس و نل	۰/۷۵۸
ضریب تعیین نیجل کرک	۰/۸۷۰
ضریب تعیین مک‌نادن	۰/۶۹۱

جدول شماره ۹ مهم‌ترین جدول برای تفسیر میزان تأثیر رگرسیونی هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است. در این جدول برآوردهایی که با برچسب Threshold مشخص شده‌اند معادل عرض از مبدأ هستند و در واقع، برآوردهای مربوط به طبقات متغیر وابسته را نشان می‌دهد.

برآوردهایی که با برچسب Location مشخص شده‌اند، ضرایب رگرسیونی هر یک از متغیرهای مستقل هستند. در این جدول، برای برآوردهای پارامتر، خطاهای

انحراف استاندارد آنها، آزمون‌های معناداری و فواصل اطمینان برای تمامی پارامترهای مدل به تفکیک ذکر شده اما تأکید اصلی بر معناداری برآورد والد است. همان گونه که در جدول ملاحظه می‌شود تأثیر متغیرهای سن، مرد بودن، مطالعه در محل کار یا تحصیل، عضویت در کتابخانه عمومی، عضویت در مساجد و پایگاه‌های بسیج، عدم عضویت در کتابخانه‌ها، تهیه کتاب از طریق امانت از کتابخانه عمومی، امانت از کتابخانه محل تحصیل، امانت از کتابخانه محل کار و امانت از دوستان و آشنایان در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنی‌دار است. به عبارت دیگر، عوامل فوق از عوامل تأثیرگذار در سبک مصرف کتاب هستند.

جدول شماره ۹: میزان تأثیر رگرسیونی هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (Parameter Estimates)

		Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.
Threshold	[۱ = میزان مطالعه]					
	[۲ = میزان مطالعه]	۱/۵۶۰	۰/۶۳۷	۶/۰۰۸	۱	۰/۰۱۴
Location	سن	۰/۰۴۶	۰/۰۱۳	۱۳/۳۵۶	۱	۰/۰۰۰
	مرد	۰/۹۹۰	۰/۳۴۰	۸/۴۹۱	۱	۰/۰۰۴
	زن	0 ^a	۰	۰	۰	۰
	مجرد	۰/۳۳۸	۰/۲۷۷	۱/۴۸۶	۱	۰/۲۲۳۰
	متاهل	0 ^a	۰	۰	۰	۰
	شاغل	-۰/۲۹۱	۰/۳۰۶	۰/۹۰۰	۱	۰/۳۴۳
	غیر شاغل	0 ^a	۰	۰	۰	۰
	منزل	-۰/۱۷۸	۰/۲۳۶	۰/۵۷۱	۱	۰/۴۵۰

کتابخانه مرکزی	محل کار یا تحصیل	۰/۶۵۶	۰/۳۳۰	۳/۹۶۰	۱	۰/۰۴۷
	وسایل نقلیه	-۳/۵۱۳	۰/۰۰۰	۰	۱	۰
	پارک	۱/۰۲۱	۰/۷۹۲	۱/۶۶۲	۱	۰/۱۹۷
	هر کجا فرصت باشد	۰	۰	۰	۰	۰
	کتابخانه عمومی	۱/۷۱۸	۰/۵۶۶	۹/۱۹۶	۱	۰/۰۰۲
	محل تحصیل	۱/۰۶۶	۰/۷۰۸	۲/۲۶۶	۱	۰/۱۳۲
	محل کار	۱/۰۷۷	۰/۵۹۴	۳/۲۸۳	۱	۰/۰۷۰
	مساجد و پایگاه‌های بسیج	۲/۵۱۸	۰/۵۶۷	۱۹/۵۵۸	۱	۰/۰۰۰
	کتابخانه ملی	۰/۴۲۳	۰/۷۹۳	۰/۲۸۴	۱	۰/۵۹۴
	عدم عضویت در کتابخانه	-۲/۸۷۶	۰/۵۲۳	۳۰/۲۴۵	۱	۰/۰۰۰
کتابخانه تخصصی	عضویت در چند کتابخانه	۰	۰	۰	۰	۰
	امانت از کتابخانه عمومی	۱/۱۱۰	۰/۴۹۷	۴/۹۸۲	۱	۰/۰۲۶
	امانت از کتابخانه محل تحصیل	۱/۶۲۷	۰/۶۶۱	۶/۰۵۴	۱	۰/۰۱۴
	امانت از کتابخانه محل کار	۱/۹۸۶	۰/۶۶۷	۸/۸۵۸	۱	۰/۰۰۳

امانت از کتابخانه مسجد	-۰/۷۹۷	۰/۵۰۵	۲/۴۹۰	۱	۰/۱۱۵
امانت از دوستان و آشنایان	۰/۵۹۷	۰/۲۶۷	۵/۰۱۴	۱	۰/۰۲۵
خرید شخصی	۰/۲۶۴	۰/۳۰۰	۰/۷۷۲	۱	۰/۳۷۹
سایر موارد	۰	۰	۰	۰	۰

در جدول زیر نتیجه آزمون خطوط موازی^۱ ارائه گردیده است. سطح معناداری آماره کای اسکوئر ($\text{sig}=0/000$) بیانگر این امر است که مقادیر پارامترهای Location در طبقات متغیر وابسته (سبک مصرف کتاب در حد کم، متوسط و زیاد) متفاوت هستند.

جدول شماره ۱۰: نتایج مدل آزمون خطوط موازی

Model	-2 Log Likelihood (نسبت درست‌نمایی)	Chi-Square (کای اسکوئر)	Df (درجه آزادی)	Sig. (سطح معناداری)
مدل فرضیه صفر (Null Hypothesis)	۱۴۸/۰۳۷			
مدل عمومی (General)	۰/۰۰۰	۱۴۸/۰۳۷	۲۰	۰/۰۰۰

1. Parallel Lines.

نتیجه

مطالعه حاضر به بررسی وضعیت سبک مصرف کتاب و عوامل مؤثر بر آن اختصاص دارد. در این پژوهش کتاب به عنوان یک کالای فرهنگی و کتاب‌خوانی به عنوان یک فعالیت فرهنگی مطالعه شده، که منجر به شکل‌گیری سبک مصرفی کتاب گردیده است. مطالعه سبک مصرفی کتاب در ارتباط با سبک زندگی افراد منجر به پیدا کردن ارتباط بین این دو نوع سبک می‌گردد تا نقش و جایگاه کتاب در سبک‌های زندگی متفاوت مشخص شود، چراکه امروزه بخشی از رفتارها، فعالیت‌ها و ترجیحات روزمره زندگی در زمینه مطالعه و خوانش کتاب در یک چارچوب عام‌تر از سبک‌های زندگی گوناگون قابل فهم و شناخت است. در این میان از نظریه بوردیو برای تبیین موضوع استفاده شده است. آن گونه که مورد توجه این مطالعه است، سبک مصرف می‌تواند تحت تأثیر منش‌های افراد باشد. در واقع، با توجه به نظریه بوردیو می‌توان تبیین و فهم سبک مصرفی کتاب را در چارچوب نظریه سبک زندگی مورد بررسی قرار داد.

همچنین در این تحقیق میزان مطالعه در سبک‌های مصرفی فراغت‌محور و دانش‌محور کتاب مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج تحقیق میزان مطالعه در حد نسبتاً پایین در جامعه آماری مورد بررسی را نشان می‌دهد. به گونه‌ای که میزان عدم مطالعه و یا مطالعه در حد کم به اندازه ۴۲/۹ درصد، در حد متوسط ۳۹/۸ درصد و در حد زیاد به میزان ۳۷/۳ درصد بوده است.

منابع مطالعاتی و نوع مصرف کتاب نیز در بین پاسخ‌گویان بر مبنای اولویت نوع مصرف آنان مورد بررسی قرار گرفته است. در این میان، کتب تاریخی، مذهبی و

ورزشی با ۱۱/۲ درصد اولویت اول، بیشترین کتب علمی و تخصصی، اجتماعی و سیاسی با ۱۰/۲ و ۶/۱ درصد اولویت اول و کتب اقتصادی، بهداشتی، هنری و فلسفی به ترتیب با ۲، ۱ و صفر درصد اولویت اول، کمترین میزان علاقه‌مندی پاسخ‌گویان را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، نتایج تحقیق بیانگر تفاوت سبک مصرف کتاب بر مبنای انگیزه مصرف بوده است. به گونه‌ای که انگیزه لذت بردن از مطالعه مهم‌ترین عامل در ایجاد تفاوت سبک مصرف کتاب در بین پاسخ‌گویان است.

در این ارتباط با توجه به دیدگاه اسکارپیت (۱۳۷۶: ۱۱۳) مصرف کتاب را نباید با خواندن آن یکی دانست. گاهی مصرف‌کننده‌ای کتابی می‌خرد (یا به ندرت به امانت می‌گیرد) بی آن که قصد خاصی برای خواندن آن داشته باشد. علاوه بر این، با توجه به دیدگاه بورديو می‌توان به خرید «خودنمایانه» کتابی اشاره کرد که لازم است انسان به نشانه ثروت، فرهنگ بالا یا سلیقه خوب آن را داشته باشد. همچنین خرید کتاب‌های نفیس که به منزله سرمایه‌گذاری هم تلقی می‌شود، خرید جلد‌های متعدد یک مجموعه بنا به عادت، خرید کتاب از سر علاقه به اشیاء نفیس که در این صورت کتاب به شیء تبدیل می‌شود.

از سوی دیگر، در مصرف همراه با خواندن، باید مصرف کاربردی را از مصرف ادبی متمایز ساخت. هر یک از دو نوع مصرف با انگیزه‌های مختلفی انطباق دارد. کسب اطلاع، گردآوری اسناد و مدارک و مطالعه در زمینه‌های حرفه‌ای جزء انگیزه‌های کاربردی هستند. کتاب ابزاری برای فن مبارزه یا پیشرفت اجتماعی به حساب می‌آید. کتاب را ابتدا برای کسب فرهنگ و سپس برای کسب لذت می‌خوانند، یعنی انگیزه ادبی ممکن است وجود داشته باشد، ولی فرعی است.

انگیزه‌های خاص ادبی به تعبیر اسکارپیت انگیزه‌هایی هستند که بی‌غرض بودن اثر را رعایت می‌کنند و مطالعه را نه وسیله، بلکه هدف قرار می‌دهند. ناگفته نماند که چنین مطالعه‌ای در عین حال مستلزم و نافی تنهایی است. در واقع، خواندن کتاب به عنوان آفریده‌ای اصیل و نه به عنوان ابزاری برای ارضای کارکردی یک نیاز مستلزم آن است که خواننده در خانه دیگری را بکوبد، از دیگری کمک بخواهد و بنابراین از خود بیرون بیاید. بر این اساس، کتاب به منزله مصاحب (هم‌نشین) قرار می‌گیرد. اما از سوی دیگر، مطالعه عملی گوشه‌گیرانه به معنای عام کلمه است. انسانی که به مطالعه روی می‌آورد، حرف نمی‌زند، کاری نمی‌کند، از انسان‌های دیگر فاصله می‌گیرد، از محیط اطراف کناره می‌گیرد. این موضوع هم در مورد مطالعه شنیداری صادق است و هم در مورد مطالعه دیداری: تنها تر از تماشاگری که در میان دیگران در تماشاخانه نشسته است، وجود ندارد.

بنابراین، عمل مطالعه هم جامعه‌پذیر و هم جامعه‌گزیر و روابط فرد را با عالم خویش موقتاً قطع می‌کند تا روابط جدیدی بین او و دنیای اثر برقرار سازد. به این جهت است که انگیزه مطالعه تقریباً همیشه نوعی عدم ارضاء، عدم تعادل بین خواننده و محیط است. این عدم تعادل ممکن است به علل درونی طبیعت بشری (از قبیل کوتاهی و ناپایداری زندگی) برگردد، یا ممکن است با برخورد افراد با هم (مانند عشق، کینه و ترحم) و یا با ساختارهای اجتماعی (ظلم، فلاکت، بیم از آینده، کسالت از کار) ارتباط پیدا کند. در یک کلمه مطالعه در حکم چاره‌انسان برای رویارویی با پوچی سرنوشت بشر است. «مردمی که شادمان هستند، شاید تاریخ نداشته باشند، اما ادبیات قطعاً نخواهند داشت، زیرا نیاز به مطالعه را احساس نخواهند کرد»

(اسکارپیت، ۱۳۷۶: ۱۱۵).

علاوه بر آن، نتایج تحلیل رگرسیون ترتیبی در تبیین میزان مصرف کتاب در سبک مصرف دانش محور و فراغت محور بیانگر تبیین ۶۹ تا ۸۷ درصد از واریانس میزان مصرف کتاب توسط متغیرهای مستقل مورد بررسی در بین شهروندان است. همچنین، تأثیر متغیرهای سن، جنس، مطالعه در محل کار یا تحصیل، عضویت در کتابخانه عمومی، کتابخانه مساجد و پایگاه‌های بسیج، تهیه کتاب از کتابخانه‌های عمومی، محل تحصیل و محل کار و امانت کتاب از دوستان در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنی دار بوده و از عوامل تأثیرگذار در سبک مصرف کتاب هستند.

حیات جمعی، فرد را به اشکال گوناگونی مشغول می‌دارد. مثلاً در این مورد سن عامل مهمی به حساب می‌آید: تعلیم و تربیت، آموزش حرفه‌ای و کسب موقعیت شغلی آمادگی فرد را برای مطالعات غیر کاربردی کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، وقت آزاد در برخی رده‌های سنی، با فعالیت‌های عدیده‌ای مانند ورزش پر می‌شود. با این وجود، جوانان به مطالعه رو می‌آورند زیرا انگیزه‌های نیرومندی برای این کار دارند (این سن دوره بحران‌های شخصیت و برخورد با جامعه محسوب می‌شود). متقابلاً، آغاز دوره مطالعه بین سی و پنج و چهل سالگی است، یعنی هنگامی که فشار زندگی کاسته می‌شود. از دیدگاه اسکارپیت می‌توان لحظاتی را که انسان متمدن قرن بیستم در زندگی خود آمادگی لازم برای مطالعه دارد، به طور کلی به سه دسته بزرگ لحظات خالی از دست رفتنی (حمل و نقل، تغذیه و ...)، اوقات منظم فراغت (بعد از ساعات کار) و زمان‌های غیرفعال (جمعه‌ها، تعطیلات، بیماری و بازنشستگی) تقسیم کرد (اسکارپیت، ۱۳۷۶: ۱۱۹).

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مطالعه تا چه حد به اوضاع و احوال محیط و به طور کلی به حیات روزمره انسان‌ها مربوط می‌شود. به تعبیر دیگر، مصرف کتاب کار مردم است، کار پایگاه طبقاتی، شغل، سواد و ثروت آنها است. در واقع، وجود خواننده‌ها است که نویسنده را نویسنده و ناشر را ناشر می‌کند و از نوشته‌ها پدیده ادبی می‌سازد.

از سوی دیگر، کتاب‌خوان رفتاری را نسبت به فضا، موضوع فرهنگی، کتاب‌ها و واسطه‌ها از خود نشان می‌دهد. کتابخانه فضایی برای همیشه تعریف نشده است، بلکه بی‌وقفه از خلال پویایی کنش‌گران اجتماعی و مبادلات آنها با موضوع، یعنی کتاب، بنا می‌شود. کتابخانه امکان کشف آنچه را که در قلمرو شناخت کتابخوان‌ها نیست برای آنها فراهم می‌آورد. تصاحب جا در تربیت سلیقه نیز خود را نشان می‌دهد. کتابخانه به سوی شناخت سوق می‌دهد، ولی محلی برای «منابع» و برای «کار» را نیز تداعی می‌کند. کتاب‌خوان امروزی، به دنبال غافگیر شدن است، حتی آماده برای کشف چیزهای جدید. اینجا است که مسئله انتخاب کتاب مطرح می‌شود. این انتخاب در بین کتاب‌هایی که کتابخانه بر حسب توقعات مخاطب و طبق سلايق آن در اختیارش می‌گذارد، صورت می‌گیرد. اما سلیقه در حال تغییر است و امکان تحول انتظارات و کشیده شدن فرد به سوی حیطه‌هایی دیگر از شناخت و کشف دیگر حوزه‌های فرهنگی غیر از عالم فکری خود او وجود دارد. در اینجا خواه و ناخواه بحث امانت کتاب‌ها به میان می‌آید. فرد با امانت گرفتن کتاب بیشتر در برابر آن احساس استقلال می‌کند و در عین حال، مطالعه یک کتاب می‌تواند میل به خرید کتاب را در افراد ایجاد کند. در این مورد، رسالت کتابخانه وارد حوزه تربیت سلیقه

می‌شود و این کار را از طریق رفتار تملکی انجام می‌دهد؛ زیرا مطالعه، هر چند حرکتی است که به تنهایی انجام می‌گیرد، اما همان طور که مک لوهان^۱ می‌گوید یک کانال سرد نیست، یعنی فرد می‌تواند پیوندهایی بسیار محکم با آن برقرار کند (موشتوری، ۱۳۸۶: ۹۶-۹۲).

نتایج تحقیق با مباحث نظری صاحب‌نظران و یافته‌های تحقیقات برخی از محققان در این زمینه قرابت و هم‌خوانی دارد. از دیدگاه بوردیو، ظرفیت خرید و خواندن کتاب به یک رشته از سلیقه‌های به دست آمده از زیباشناسی و یا حتی چیزی مانند رویدادهای ورزشی بستگی دارد (باکاک، ۱۳۸۱). در این ارتباط، اسکارپیت لذت بردن و سرگرم شدن از مطالعه را به عنوان یکی از اهداف خاص و اصلی مطالعه ذکر نموده است (قرل ایاغ، ۱۳۸۳). علاوه بر آن، استیگر (۱۳۷۰) عوامل متعددی از جمله گذران وقت، ارضای میل شخصی و افزایش میزان علائق و سرگرمی‌ها و ارضای علائق ذوقی و حرفه‌ای را به عنوان انگیزه‌های اساسی مطالعه برشمرده است. بارکر و اسکارپیت (۱۹۷۳) در بیان عوامل مؤثر بر مطالعه، بر عامل سن تأکید نموده‌اند. در مطالعه منصوری و همکاران (۱۳۸۷) نیز بر نقش احساس رضایت ناشی از مطالعه و علاقه به کسب آگاهی بیشتر نسبت به موضوعی خاص به عنوان انگیزه‌های مهم مطالعه تأکید شده است.

نتایج مطالعه بحرانی (۱۳۷۹) نقش عوامل جنس، عضویت در کتابخانه‌های عمومی بر مطالعه را مورد تأیید قرار داده است. همچنین نتایج پژوهش بررسی وضعیت کتاب و کتاب‌خوانی جوانان (۱۳۸۶) بیانگر اولویت موضوعات مذهبی، تاریخی و ادبی است.

1. Mac Luhan.

منابع

- ابرامی، هوشنگ (۱۳۷۹)، *کتاب و پدیده کم‌رشدی*، تهران، مرکز اسناد فرهنگی آسیا.
- استیگر، رالف سی (۱۳۷۰)، *راه‌های تشویق به مطالعه*، ترجمه پروانه سپرده، تهران: دبیرخانه هیئت امناء کتابخانه‌های عمومی کشور.
- اسکارپیت، روبر (۱۳۷۶)، *جامعه‌شناسی ادبیات*، ترجمه مرتضی کتبی، تهران: سمت.
- اشرفی ریزی، حسن (۱۳۸۳)، *درآمدی بر مطالعه و نقش خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ مطالعه*، تهران: چاپار.
- اشرفی ریزی، حسن؛ کاظم‌پور، زهرا (۱۳۸۸)، «آشنایی دانشجویان با شیوه‌های مطالعه (پژوهشی در متون)». *کتاب ماه کلیات*، ۱۲ (۱۱): ۷۰.
- اصغرنژاد، حسین (۱۳۸۰)، «بررسی وضعیت کتاب و کتاب‌خوانی در ایران». *پیام کتابخانه*، ۱۱ (۱): ۶-۱۳.
- باکاک، روبرت (۱۳۸۱)، *مصرف*، ترجمه خسرو صبری، تهران: شیرازه.
- بحرانی، محمود (۱۳۷۹)، «بررسی عوامل مؤثر بر میزان کتاب‌خوانی و مطالعه آزاد دانش‌آموزان متوسطه در استان فارس». *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی*، دوره ۷، شماره ۴-۳: صص ۸۵-۱۰۲.
- جمشیدی‌ها، غلامرضا؛ پرستش، شهرام (۱۳۸۶)، «دیالکتیک منش و میدان در نظریه عمل پی‌یر بوردیو». *نامه علوم اجتماعی*، شماره (پیاپی) ۳۰ بهار.
- جنکینز، ر (۱۳۸۵)، *پی‌یر بوردیو*، ترجمه لیلا جوافشانی و حسن چاوشیان،

تهران: نشر نی.

- چاووشیان، حسن (۱۳۸۱)، *سبک زندگی و هویت اجتماعی: مصرف و انتخاب کالاهای ذوقی به عنوان شالوده تمایز و تشابه اجتماعی در دوره اخیر مدرنیته*. رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران.
- حاجی میررحیمی، سید داوود (۱۳۸۷)، «عوامل شناختی مؤثر بر ساختار نابهنجار کتابخوانی». *کتابداری*، دفتر ۳۳-۳۲: ۴۶-۲۳.
- دفتر طرح‌های ملی (۱۳۸۲)، *فعالیت و مصرف کالاهای فرهنگی در کل کشور*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- دورتیه، ژان فرانسوا (۱۳۸۱)، «یادی از پیر بوردی». *نامه انسان‌شناسی*، ترجمه مرتضی گُتبی، دوره اول، شماره ۱: صص ۲۲۵-۲۳۴.
- رجب‌زاده، احمد (۱۳۷۵)، *مصرف کالاهای فرهنگی خانوار در شهر اراک و همدان و ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- زرافشان، علی (۱۳۷۲)، *بررسی وضعیت مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان کشور*، پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.
- سازمان ملی جوانان (۱۳۸۴)، *بررسی بهره‌مندی جوانان از کتاب (بررسی میزان استفاده جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال از کتاب)*، معاونت مطالعات و برنامه‌ریزی، مؤسسه فرهنگی هنری جهان کتاب.
- _____ (۱۳۷۵)، *بررسی بهره‌مندی جوانان از کتاب (بررسی میزان استفاده جوانان ۱۵ تا ۱۹ سال از کتاب)*، تهران، مؤسسه فرهنگی - هنری جهان

کتاب.

- _____ (۱۳۸۶)، بررسی وضعیت فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی جوانان، در بیستمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب.
- سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین (۱۳۷۹)، دانش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: فرهنگ معاصر.
- عبدالهیان، حمید؛ مرتضوی علی (۱۳۷۶)، ارزیابی علل و عوامل مؤثر در گسترش کتاب‌خوانی در ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات، معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- غیاثوند، احمد (۱۳۹۰)، سبک مصرف کتاب و وضعیت کتابخانه‌های عمومی در شهر تهران، تهران: جامعه و فرهنگ.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، تهران: صبح صادق.
- قربانزاده، سکینه (۱۳۸۷)، مطالعه رابطه بین سبک زندگی و رفتار رانندگی در بین جوانان، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران.
- قزل‌ایاغ، ثریا (۱۳۸۳)، ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن، تهران: سمت.
- کاتبی، صدیقه (۱۳۵۱)، بررسی عادت و علاقه دانشجویان به مطالعه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.
- گنجی، محمد؛ شفائی‌مقدم، الهام (۱۳۹۱)، «نمود مصرف تجملی (کالاها و خدمات متفرقه) در جامعه شهری و روستایی ایران». فصل‌نامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی، شماره ۲۸۷.

- محبوب، سیامک (۱۳۹۱)، «کتابخانه‌های عمومی و سرانه مطالعه». *تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۱): ۱۱۷-۱۳۳.
- مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۶)، *نظرسنجی از مردم تهران درباره کتاب‌خوانی*، تهران.
- مفتخر، مریم (۱۳۵۲)، *تحقیقی در باب عادات مطالعه جوانان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تهران.
- منصوری، اردشیر و همکاران (۱۳۸۷)، *کتاب، خواندن، نوشتن*، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی، اداره کل فرهنگی شهرداری تهران.
- موشتوری، آنتیگون (۱۳۸۶)، *جامعه‌شناسی مخاطب در حوزه فرهنگی و هنری*، ترجمه حسین میرزایی، تهران: نشر نی.
- نادری، فاطمه؛ شعبانی، احمد؛ عابدی، محمدرضا (۱۳۸۹)، *مطالعه در عصر دیجیتال: از اندیشه‌های کنتون اوهارا تا زایمینگ لیو*، تهران: چاپار.
- Abel, Thomas, William Cockerham, & Steffen Niemann (2000), *Acritical Approach to Life Style and Health in Jonath Waston. & Stephen Platt (Eds). Researching Health promotion. London, New York. Routledge.*
- Barker, Ronald; Escarpit, Robert (1973), *the book hunger*, Paris, UNESCO.
- Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Translated by Richard Nice, Routled & Keagan Paul.
- Center for Time Use Research (2010). *Daily Routines in 22 Countries: Diary Evidence of Average Daily Time Spent in*

- Thirty Activates. Technical paper**, London: University of Oxford.
- Gill, Philip et. al. (2001). **The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development**. München: Saur.
 - Kovac, Miha ; Kovac, Mojca Sebart (2007). Books, Reading and Book Usage in the European Union. **Research Quarterly**, 22 (2), 55-63.
 - Nor Shahriza; A.K. & Hasan; A. (2007). Reading Habits And Attitude In The Digital Age: Analysis Of Gender And Academic Program Differences In Malaysia. **The Electronic Library**, 25 (3), 285-298.
 - Williams, S. (1993), "Theorizing class, health, lifestyles", **Sociology of Health & Illness**. No 17. 38. www.wikipedia.org.